



Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,  
Directie Beleid/sector Ruimtelijke Ontwikkeling,  
Versterking Markermeerdijken, zakknummer 1017121  
Postbus 3007,  
2001 DA Haarlem.

Uitdam, 24 januari 2018

Betreft: zaaknummer 1017121

**INLEIDENDE ZIENSWIJZE** inzake het ontwerp-projectplan Waterwet 'Versterking Markermeerdijken', het MER en bijbehorende ontwerp-uitvoeringsbesluiten, ter inzage gelegd met ingang van 14 december 2017 tot en met 24 januari 2018.

Geacht college,

Namens de IJsselmeervereniging dien ik hierbij een inleidende zienswijze in naar aanleiding van de terinzagelegging van het ontwerp-projectplan Waterwet 'Versterking Markermeerdijken' (OPPW), het Milieueffectrapport (MER) en bijbehorende ontwerp-uitvoeringsbesluiten.

De IJsselmeervereniging realiseert zich terdege, dat de waterveiligheid in het Markermeergebied aan de gestelde eisen dient te voldoen. De IJsselmeervereniging vindt wel, dat een dergelijk project zeer zorgvuldig moet worden afgewogen tegen de achtergrond van andere belangrijke waarden, zonder de waterveiligheid uit het oog te verliezen. De huidige Markermeerdijk is een provinciaal monument van grote landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische en natuurwaarde. Het ontwerp projectplan moet voorzien in waterveiligheid voor de komende 50 jaar. Gezien het belang van het Markermeergebied en de lange tijdsspanne van plannen en vooruitblikken verbaast het ons ten zeerste dat er op zoek naar een oplossing voor de waterveiligheid niet vanuit het integrale niveau van het gehele watersysteem Markermeer c.q. IJsselmeergebied gedacht is.

Juist op dit moment vindt op meerdere plaatsen met verschillende stakeholders een breed discours plaats waarin gezocht wordt naar integrale gedachte- en planvorming voor de komende decennia. Zoals het initiatief vanuit het Rijk: de Gebiedsagenda IJsselmeergebied 2050. Regionaal is er het Noordvleugel initiatief en RRAAM. De stuurgroep TMIJ presenteerde in november 2017 het Panorama Markermeergebied. Het Regionaal Overleg IJsselmeergebied, waarin de IJsselmeervereniging participeert, heeft zeer onlangs een toekomstvisie neergelegd om de kernwaarden van het gebied te borgen, juist ten behoeve van de toekomstige functie en zijn bewoners.

De IJsselmeervereniging vindt dat voor een dergelijk ingrijpend project in en/of nabij het gebied waar zij voor opkomt, het integrale gezichtspunt van het gehele Markermeer als onderdeel van het IJsselmeergebied mee moet worden gewogen. Wij hebben daarom in samenwerking met de georganiseerde bewonersgroepen – de Zuyderzeedijk Alliantie, nu Stichting Zuyderzeedijk - in juni 2017 een petitie ingediend bij de Tweede Kamer. In deze petitie verzoeken de ruim 3000 ondertekenaars om meer tijd ten behoeve van nader onderzoek naar de effectiviteit en werkelijke kosten van integrale alternatieven voor de waterveiligheid in het gehele Markermeer, zoals het plan van ir. F. Spaargaren en C. Vroege voor extra pompcapaciteit op de Houtribdijk in onderlinge samenhang met de methode van 'bewezen sterkte'. Hierdoor zou kunnen worden volstaan met een veel lichtere versterking van de bestaande dijk, wat volgens Spaargaren en Vroege ook een reductie van de kosten betekent. Ook dat valt volgens ons onder een zorgvuldige afweging en behoud van de waarden van het provinciale monument. Daarnaast valt er ook op projectniveau veel af te dingen, waardoor de kernwaarden als de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en de natuur en archeologie van het Markermeergebied ernstig worden aangetast.

Hieronder volgt puntsgewijs ons commentaar.

### **1. Een Plan MER is nooit gemaakt.**

Die fase is overgeslagen. Men is direct naar het project niveau gegaan. Zoals boven al is betoogd, is het ontbreken van een plan-MER gezien het belang van het gebied en zijn toekomstige ontwikkelingen, en de lange tijdsspanne, een ernstige ommissie. Bij het voorliggend ontwerpproject-plan heeft men van meet af aan ingezoomd op de versterking van het stuk dijk van Hoorn tot Amsterdam. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorder Kwartier (HHNK) heeft dit steeds beargumenteerd met verwijzing naar de opdracht van de minister om per 2021 de dijk op veiligheidsniveau te brengen. De minister daarentegen heeft steeds uitgedragen zorgvuldigheid en kwaliteit boven snelheid te verkiezen – de laatste keer in de Vaste Kamer Commissie I & M dd. 21 juni 2017. Het contra-expertiserapport van Matthijs Kok e.a. in opdracht van gemeente Amsterdam nuanceert ook de urgentie van de dijkversterking. Een van de conclusies van het rapport is dat uitstel geen schade zou opleveren, noch voor wat betreft de waterveiligheid, noch wat betreft de financiële consequenties (*Nut en Noodzaak dijkversterking Markermeerdijken binnen de grenzen van de gemeente Amsterdam*, PR3482, januari 2017 p.12)

### **2. Integrale alternatieven ontbreken**

Integrale alternatieven op gebiedsniveau zijn niet afdoende onderzocht. Zo is het nadere onderzoek naar integrale alternatieven zoals een gemaal in de Houtribdijk in samenhang met bewezen sterkte niet afgerond. Het model voor bewezen sterkte is nooit aangepast voor buitenwaartse instabiliteit en ook wat betreft de binnenwaartse instabiliteit zijn slechts twee stukjes dijk onderzocht. Een realistische schatting wat er dan vervolgens aan noodzakelijke dijkversterking nog nodig is, is voor zover wij weten nooit uitgevoerd. Dat genoemd nader onderzoek nooit is uitgevoerd verklaart HHNK bij monde van de heer Kohsiek uit het feit dat HHNK slechts verantwoordelijk is voor de Markermeerdijk, niet voor de waterveiligheidsopgave van het Markermeer in brede zin. Daarom zou er ook nooit een plan MER gemaakt zijn. Dat is merkwaardig want in de jaren 90 zijn zogenaamde integrale waterschappen tot stand gekomen. Qua plangebied van de waterschappen wordt sindsdien uitgegaan van "watersystemen". Waterlopen, meren en plassen die waterhuishoudkundig sterk samenhangen en een geheel vormen. Datzelfde geldt natuurlijk voor het watersysteem waarvan het Markermeer onderdeel is. Het hele Markermeer, samen met het IJsselmeer vormt één watersysteem. Het is daarom des te

vreemder en in strijd met de algemene beleidslijn voor het waterbeheer dat men zich gefocust heeft op de Markermeerdijk in plaats dat er voor het gehele watersysteem Markermeer/IJsselmeer plannen zijn gemaakt. Men heeft ten onrechte en in strijd met het vigerend beleid het gezichtveld beperkt tot versterking van de dijk en daardoor zijn alternatieven op het integrale niveau buiten beeld gesteld.

### **3. Versterking in grond.**

Wat betreft de methode van dijkversterking: van meet af aan is er uitdrukkelijk gekozen voor versterking in grond. Er is steeds direct getrechterd naar de dijkdelen en gedacht vanuit grondversterking. Deze keuze wordt niet verder onderbouwd. Zo lezen wij in de Trechteringsnotitie (bijlage 1.3): "Uitgaande van de uitgangspunten van HWBP-2 (sober, robuust, doelmatig) is daarom in het ontwerpproces primair gezocht naar oplossingen in grond. Dit kan, afhankelijk van het geconstateerde veiligheidstekort een binnenwaartse, buitenwaartse of gecombineerde versterking zijn waar nodig met asverschuiving." (P.6). Wat betreft constructieve oplossingen en innovatieve technische methoden, wordt opgemerkt: "...er is altijd een oplossing in grond noodzakelijk geweest". Het is de vraag of deze primaire keuze mede voortgekomen is uit de de publiek-private samenwerking met de aannemers, die tot stand gekomen is voordat het plan klaar was. Welke invloed de marktpartijen van de Alliantie Markermeerdijken op de afweging van alternatieven hebben gehad is volstrekt niet inzichtelijk.

### **4. De vraag andersom stellen en bewezen sterkte**

Men heeft ook niet gedacht vanuit de andere kant. De vraag andersom stellen is niet aan de orde geweest. Hoe sterk is de huidige dijk en wat is er nodig aan versterking om die dijk aan de eisen te laten voldoen? Na de afkeuring heeft men zich onmiddellijk gericht op het bouwen van nieuwe dijken of vernieuwing van de dijken in plaats van versterking van de huidige dijken, waar overigens de afgelopen tientallen jaren niet of nauwelijks onderhoud aan is gepleegd. Men zou eerst moeten beginnen met achterstallig onderhoud en de methodiek van Bewezen Sterkte toepassen. Deze discussie om vanaf de andere kant te beginnen is aangezwengeld door Richard Jorissen, directeur van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). De methodiek van Bewezen Sterkte wordt nu slechts op twee stukjes dijk toegepast ondanks aanbevelingen, ook van de minister. Men zou moeten wachten tot het model voor de buitenwaartse instabiliteit ook klaar is en uitgevoerd voordat men besluit tot zo'n grote (en wellicht onnodige) ingreep aan de dijk.

### **5. Dijken op veen**

Het onderzoek naar dijken op veen, dat door de bewoners geïnitieerd is, leverde meer op dan verwacht (rapport Deltares). Toch heeft men in het ontwerpplan besloten voor het merendeel van de dijkmodules tot deels afgraven en verhogen van de dijk en waar de dijk is afgekeurd voor buitenwaartse instabiliteit om een stuk verderop in het Markermeer een nieuwe dijk op te bouwen, de zogeheten "buitenwaartse asverschuiving".

Het experimentele onderzoek "dijken op veen" is onder andere uitgevoerd op het land direct achter de dijk van module 13 en 14, het dijksegment tussen de bebouwde kom van Uitdam en Europarcs, ten noorden van Uitdam. Uit dit onderzoek bleek dat dijken door het aanwezige veen veel sterker zijn dan gedacht. (rapport Deltares). Toch blijft men voor het naastgelegen dijkstuk bij de oorspronkelijk geplande buitenwaartse asverschuiving met een kruinverhoging van 1 tot 2 meter. De noodzaak hiervan valt niet uit te leggen.

### **6. Inconsistenties bij Uitdam**

Ook niet uit te leggen in het geval van Uitdam is dat na het onderzoek door de Deltacommissaris de huidige dijk vóór het dorp grotendeels behouden kan blijven en dat het enkele meters verderop aan de noord- en zuidkant van het dorp het noodzakelijk zou zijn de dijk totaal af te graven. Het vasthouden aan de noord – en zuidzijde van Uitdam aan de zwaarste ingreep, valt niet uit te leggen. Waarom is niet een kleinere verschuiving van de kruin onderzocht als alternatief?

Ondanks de afspraken met de Deltacommissaris wordt hiermee de “parel Uitdam” (Kader Ruimtelijke Kwaliteit, KRK) helaas toch zwaar bedreigd. De in bijna alle publicaties gebruikte foto vanuit de ten zuiden gelegen ‘Kaap Uitdam’ met zicht op het dorp Uitdam zal hierdoor voorgoed uit het zicht verdwijnen.

De vraag dringt zich op of een dergelijke zorgvuldige afweging zoals in Uitdam onder leiding van de deltacommissaris heeft plaatsgevonden niet voor alle dijksegmenten/modules andere resultaten zou hebben opgeleverd. Ook in de Tweede Kamer (Vaste Kamer commissie I&W, oktober 2017) is deze tegenstrijdigheid opgevallen en heeft men Kamervragen gesteld. Naar aanleiding van de onbegrijpelijk grote verschillen in Uitdam tussen naast elkaar gelegen dijksegmenten heeft het Tweede Kamerlid Jacco Geurts (CDA) om nader uitleg gevraagd aan de minister.

## **7. Risicoanalyse ontbreekt**

Een deugdelijke analyse van de risico's van het bouwen van nieuw dijken op slappe veengrond met verticale drainage ontbreekt nagenoeg voor zover bij ons bekend. Meerdere malen is door de bewoners en verschillende bewonersorganisaties verzocht om inzage in de risico analyse. Een van de antwoorden waarom de risicoanalyses niet gedeeld konden worden, was dat deze vanwege de betrokkenheid van marktpartijen geheim zouden zijn.

Volgens ingenieur C. Vroege zijn echter ondanks de vele onderzoeken, de effecten van verticale drainage in de praktijk niet goed voorspelbaar. Dat dat zeker het geval is, blijkt onder andere uit de problemen met de aanleg van de West Frisiaweg en de afschuiving van de nieuwe dijk in het reeds versterkte dijkdeel van Enkhuizen naar Hoorn. Wij verwijzen voor nadere informatie naar de zienswijze van Helen Kuipers-Conijn en Wouter de Hollander.

## **8. Recreatie weegt het zwaarst bij de keuze van voorkeursalternatieven**

Het MMA (Meest Milieuvriendelijke Alternatief) wordt gekozen uit twee tot maximaal vier alternatieven van versterkingmethoden of een combinatie daarvan. Dit gebeurt op basis van de afweging van milieueffecten: de effecten op landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden, en natuurwaarden. Vervolgens wordt het voorkeursalternatief gekozen op basis van wat genoemd wordt een integrale belangenafweging. In ongeveer de helft van de modules (7 van de 15) valt het MMA samen met het VKA, het voorkeurs alternatief en in meer dan de helft van de gevallen (9 van de 15) wijkt het voorkeursalternatief af van het MMA. Behalve in modules 1 – 3 aan het Hoornse Hop waar voor de oeverdijk (in deze modules tevens het MMA) gekozen wordt, bevat het VKA merendeels grote stukken asverschuiving met/of kruinverhoging i.e. afgraven van de dijk. De keuze voor het voorkeursalternatief wordt niet duidelijk onderbouwd. Het lijkt erop dat in de integrale belangenafweging het belang van de recreatie zwaarder gewogen heeft dan de natuurwaarden die beschermd moeten worden. Bij modules 1, 2 en 3, valt het VKA samen met het MMA, de oeverdijk. Overigens zal de recreatiedruk (fietspad en stadsstrand) op de natuur in het MMA oeverdijk ook behoorlijk zijn. In de integrale belangenafweging bij de keuze voor het VKA lijkt de natuur het loodje te leggen tegenover de recreatie en de meekoppelkansen. Natuur en recreatie staan vaak tegenover

elkaar. Het fiets- en wandelpad geeft bijvoorbeeld verstoring (geluid, licht en aanwezigheid van de mens. Maar omdat recreatie belangrijker wordt gevonden heft dat de negatieve effecten op natuur op, zo wordt afgewogen. Het voorkeursalternatief wordt in de meeste gevallen beargumenteerd vanuit de meekoppelkansen – het fiets- en wandelpad en het stadsstrand. Ondanks dat ons verzekerd is zowel door de minister (VKC I&M dd. 23 juni 2017) en door gedeputeerde Cees Loggen (Statencommissie RWW dd. 21 mei 2017) dat de meekoppelkansen niet leidend zouden/mogen/kunnen zijn in de besluitvorming.

Ten opzichte van recreatie en kosten worden de vijf milieueffecten te licht gewogen en zijn de waarden van open ruimte, landschappelijke kwaliteit, de cultuurhistorische en archeologische waarden en de natuur relatief ondergewaardeerd. De landschappelijke waarden, de natuur en cultuurhistorie lopen in dit ontwerpprojectplan ernstig gevaar. Hieronder zullen we ze apart bespreken en verwijzen wij voor veel concrete details naar de zienswijzen van andere deskundigen, respectievelijk belanghebbenden: de heer Rob van Gerve van de Historische Vereniging Warder, mevrouw Annemarie Dekker te Schardam, mr. Rineke Neppelenbroek van Stichting Behoud Waterland en mevrouw Flos Fleischer van de Stichting Het Blauwe Hart.

## **9. Landschappelijke waarden**

De Provincie Noord Holland heeft ons in mei 2017 verzekerd het Ontwerp Project Plan te zijner tijd te zullen toetsen op “landschappelijke inpassing” en “ruimtelijke kwaliteit”, naast de “kwaliteit van de maatschappelijke participatie” in het proces. (Gedeputeerde Cees Loggen, 21 mei 2017).

De IJsselmeervereniging heeft in haar vaandel het opkomen voor de open ruimte. Zeilers en zeevaarders zijn op natuurlijke wijze vertrouwd met de betekenis van openheid, wijdheids en het kunnen zien tot aan de horizon. Landschappelijke waarden hebben weinig wettelijke bescherming. Desondanks willen wij een lans breken voor de betekenis in emotioneel-psychische en geestelijk-spirituele zin. De Nederlandse schilders hebben sinds de 17<sup>de</sup> eeuw de ruimte en het licht van dit waterrijke land vastgelegd en zijn daarmee wereldberoemd geworden. Ook wetenschappelijk is de betekenis van de open ruimte voor het psychisch welzijn aangetoond naast het economisch belang ervan voor cityvorming en het aantrekken van internationale bedrijven. Overigens vindt geen mens het vreemd dat de penthouses op de bovenste verdiepingen in onze moderne steden het duurst zijn. Het ROIJ (Regionaal Overleg IJsselmeergebied) heeft de openheid daarom ook opgenomen in haar visie over de kernwaarden.

Ondanks alle zorgvuldigheid en noest beleden aandacht voor de landschappelijke waarden, is de argumentatie daarover in de besluitvorming op zijn minst gebrekkig om niet te zeggen klungelig. Daardoor worden de landschappelijke waarden die voor het publiek in de leefwereld van essentieel belang zijn, ten onrechte weggestreept tegen andere belangen. Zo wordt bijvoorbeeld de verbrede berm bij de binnenstad van Hoorn (module 1) en de oeverdijk voor de Westerdijk (module 2) al te makkelijk weggeschreven met: je kijkt er over heen, niets aan de hand, weegt op tegen het meekoppelbelang. Hetzelfde geldt voor module 3 (Grote Waal, de Hulk), waar de compensatie voor vernietigde natuur moet opwegen tegen het verloren uitzicht op het wijde water door de brede vooroevers.

Professor Frits Palmboom, van 2013 tot 2017 van Eesteren hoogleraar aan de TU Delft, heeft om de subjectieve beleving van landschappelijke waarden te concretiseren en bespreekbaar te maken een methode ontwikkeld van schetsend nadenken en spreken. In beelden wordt veel duidelijker hoe verschillende oplossingen er gaan uitzien zodat betrokkenen een betere keuze kunnen maken. Het

verdient aanbeveling Palmboom's methode en zijn 10 gouden regels te gebruiken in het overleg over het dijkontwerp.

Al met al hopen wij dat gedeputeerde staten van Noord Holland haar belofte van evenwichtige toetsing op landschappelijke kwaliteit en ruimtelijke inpassing op een duidelijke en precieze manier zal nakomen. Er moet eerst een goed schetsontwerp liggen, zodat iedereen kan zien hoe het gaat worden, voordat er beslist kan worden. Zo kunnen landschappelijke waarden en ruimtelijke kwaliteit voor iedereen inzichtelijk meegewogen worden op de manier die zij verdienen.

## 10. Natuurwaarden

Hiervoor verwijzen wij en sluiten wij aan bij de zienswijzen van de Stichting Behoud Waterland en van mevrouw A.Dekker te Scharwoude. Hierin worden vele punten van kritiek en concrete adviezen en voorstellen naar voren gebracht. Hieronder volgen opmerkingen en adviezen van de Stichting Het Blauwe Hart, die we hierbij inbrengen.

### ***Natuur in Balans***

Het dijktracé Hoorn-Amsterdam en omgeving maken deel uit van verschillende beschermde natuurgebieden (NNN en Natura 2000) en bieden leefgebieden van diverse beschermde soorten. De dijk is geen geïsoleerd element in het ecosysteem, maar heeft een belangrijke functie in de overgang van water naar land.

Wat betreft het ecosysteem en de natuurwaarden vragen we aandacht voor

1. Verstoring van de natuurwaarden tijdens de aanleg,
2. Blijvende schade aan natuur na de dijkversterking,

Ad 1. Tijdens de werkzaamheden aan de dijk zal het ecosysteem ernstig verstoord worden. Dat heeft directe gevolgen voor flora en fauna, met name voor die soorten die een beschermde status hebben gekregen, omdat ze met uitsterven worden bedreigd.

#### **Advies:**

- zorg optimaal dat de rust behouden wordt voor vogels (als Tafeleend, Kuifeend, Smient, Brilduiker, om enkele soorten te noemen) en dat zij te allen tijde toegang hebben tot hun voedselbronnen (als waterplanten en mosselen).
- zorg ervoor dat het areaal aan broedgelegenheid niet afneemt.
- voorkom verstoring van licht voor de meervleermuis, die op het grote open water jaagt.
- behoud het leefgebied van de Waterspitsmuis, Noordse woelmuis, Ringslang en Rivierdonderpad die leven in en om de dijk. Verklein hun leefgebied niet en draag zorg voor individuen.

Ad 2. Blijvende schade aan natuur na de dijkversterking

Omdat de nieuwe dijk een breder areaal vereist, dreigen er toch al kleine maar bijzondere habitats verloren te gaan, zoals vochtig hooiland en weidevogelgebied.

#### **Advies**

- herstel zoveel mogelijk de verloren habitats op plekken dicht nabij de Het dijktracé Hoorn-Amsterdam, en verbind leefgebieden van diverse beschermde soorten.

### ***ADC toets voor het permanente ruimtebeslag***

De natuurtoets in de mer is overall veel te mager en onvolledig. Zeker in verhouding tot de meervoudige bescherming die de aangrenzende gebieden zowel binnendijs (de Zeevang en Waterland Oost) als buitendijs (het Markermeer en de Gouwe) genieten. Afgezien van de verstoringen van de beschermde watervogelpopulaties in de aanlegfase, wordt de nieuwe dijk aangelegd in een strook van zo'n 45 meter breed in het Markermeer en de Gouwe. Het gaat daarbij om een ruimtebeslag in de permanente situatie van 138 hectare. Het beschikbare water wordt kleiner, dit is niet verwaarloosbaar. Het is juist de strook ondiep water waar beschermde soorten broeden en hun jongen opvoeden, fourageren en ruien, waar kranswieren en quaga mosselen zitten. Voor dit verloren Natura2000 gebied moet nog een ADC toets uitgevoerd worden. Ik citeer hier de mer-commissie in haar tussentijds advies van 18 juni 2017: "Op grond van de verdragstrouw ten aanzien van de Europese Unie is er de plicht om de gevolgen van projecten voor de natuur van gebieden aangewezen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn zo klein mogelijk te houden, ook als die gevolgen niet significant zijn. In de afweging van de alternatieven is onvoldoende met deze plicht rekening gehouden en is dus [...] te lichtvaardig als voorkeursalternatief aangemerkt."

Als er dan gecompenseerd moet worden, moet dat in elk geval volgens de Europese voorwaarden. Een daarvan is: dat de compensatie in het te compenseren gebied komt te liggen of in elk geval niet te ver weg. Helaas wordt voor compensatie van de weidevogelleefgebieden locaties die veel te ver weg liggen van het oorspronkelijke gebied aangewezen (zie ook Stichting Behoud Waterland). Daarnaast lijkt het ons niet goed mogelijk dat alle compensatie van de te loor gegane "snippers" langs de dijk gezocht moet worden in de oeverdijk van module 3 (Grote Waal en de Hurk). Dit is niet in overeenstemming met de Europese regels. Wij zouden graag zien dat ook het permanente ruimtebeslag in het Natura2000 gebied gecompenseerd wordt.

## **11. Cultuurhistorische waarden**

### **Icoon van de Lage landen**

Het te versterken dijktraject bestaat uit de West Friese Omringdijk en de Noorder IJ en Zeedijken en omvat de historische kernen van Hoorn, Scharwoude en Warder, Edam en Volendam, Katwoude en Monnickendam, Uitdam en Durgerdam. Beide dijkgedeelten zijn uniek en hebben buitengewoon hoge cultuurhistorische waarde. De dijk is vanaf ongeveer de 11-de eeuw tot stand gekomen. Eerst als laag dijkje. Naarmate het land daalde is de dijk beetje bij beetje verhoogd en versterkt. Soms is de dijk na een doorbraak verlegd en waar nodig daarna weer beetje bij beetje verhoogd en versterkt. Daarmee vormt het huidige dijklichaam letterlijk een historisch archief. Als er een dwarsdoorsnede gemaakt zou worden, dan zou hier de opbouw door de eeuwen heen te zien zijn. Met recht en rede heeft de dijk dan ook de status van provinciaal monument gekregen.

De dijk geniet dan ook meervoudige bescherming op de verschillende niveau's van gemeente, provincie en rijk tot en met het internationale niveau (OPPW p. 275). De gehele dijk, de West Friese Omringdijk sinds 1986 en tesamen met de Noorder IJ- en Zeedijken is sinds 2004 provinciaal monument. Delen van de dijk behoren tot het Unesco werelderfgoed van de Stelling van Amsterdam.

### ***Aantasting van het dijklichaam: ruim de helft van de dijk zal worden afgegraven***

Uit cultuurhistorisch oogpunt is het desastreuus de dijk af te graven. Desondanks is er in 11 van de 15 modules voor afgraven gekozen. Opgeteld blijkt dat over ruim 50 % van de gehele lengte het dijklichaam drastisch zal veranderen. Daarvan wordt bij een groot deel buitenwaartse asverschuiving toegepast. Dat wil zeggen dat het oude dijkprofiel wordt afgegraven en dat er verderop een nieuwe dijk wordt aangelegd. Andere stukken zullen grotendeels worden afgegraven, waarbij op het resterende

deel van de oude dijk een nieuwe dijk wordt gemaakt. Het gevolg is dat een historisch monument geheel of gedeeltelijk vernietigd wordt.

### ***Dijkbekleding***

In de loop der tijd is de dijk bekleed. Grotendeels is dat gebeurd met basaltblokken. Op een aantal plaatsen is historisch interessant materiaal toegepast, zoals zwerfkeien van de hunebedden en oude grafstenen. Dat is een wezenlijk element van de cultuurhistorische waarde van de dijk. Dit maakt het bijzondere verleden van de dijk zichtbaar. De huidige plannen gaan ervan uit dat een groot deel van de huidige historische dijkbekleding wordt verwijderd en wordt vervangen door “hierop gelijkend” materiaal. Het gevolg is dat dit element van de dijk vernietigd wordt. Wij dringen er op aan dat over het volledige traject de oorspronkelijke dijkbekleding weer wordt teruggebracht. Dat geldt ook en niet in de minste plaats voor bijzonder dijkbekleding, zoals oude grafstenen.

### ***Wettelijke beleidskaders en voorbereidend archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek***

Ongetwijfeld zijn er veel archeologische resten in en bij de dijk. Ter voorbereiding van de dijkversterking is archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek gedaan. Zie onder andere de effectrapporten ter voorbereiding van het MER: *Dijkversterking Edam- Amsterdam (Markermeerdijk)*, AMMD 000275, mei 2009 en *Een spiegel van water, dijk en land*, AMMD 003742, augustus 2014 (Bijlageboek 5.1 en 5.3.). Tot onze verbazing zijn die resultaten van archeologisch onderzoek geheim. Wij kunnen niet zien hoe dit in de afweging tussen de alternatieven een rol heeft gespeeld. Vernietigen van archeologisch erfgoed kun je maar één keer doen. Een transparant afwegingsproces is het minste dat we mogen vragen.

### ***Archeologische waarden in en bij de dijk: enkele voorbeelden***

Hier volgen enkele voorbeelden van archeologische waarden die in het geding zijn. Met dank aan de Historische Vereniging Warder, de heer Rob van Gerve. Daarnaast verwijzen wij naar het betreffende archeologische onderzoek.

#### **De archeologische dijk voor Uitdam**

De onlangs ontdekte archeologische dijk bij Uitdam bijvoorbeeld (zie kaart 1832) zal bij de buitenwaartse asverschuiving van het stuk dijk ten noorden en ten zuiden van Uitdam verloren gaan. De aansluiting van het dorp op deze stukjes en verder naar module 13 en 15 is weliswaar nog niet volledig uitgewerkt. De buitenwaartse nieuwe dijk zal hoogstwaarschijnlijk de aansluitingspunten van de archeologische dijk overdekken. Ook bij Uitdam zijn archeologische grafstenen in de dijkbekleding aangetroffen.

#### **Binnenstad Hoorn en het stadsstrand**

Voor module 1, de binnenstad van Hoorn, komt een buitenwaartse versterking met een verbrede berm en kruinverhoging. Daarbij verdwijnt de Noordse steen en zal de versterking raken aan een gebied met archeologische verwachtingswaarden (OPW, p. 56). Ook door de oeverdijk en het stadsstrand in module 2 kunnen nog onontdekte archeologische waarden onder het zand verloren gaan. Zoals bekend is het Hoornse Hop het gebied met een van de grootste concentraties van scheepswrakken in de hele wereld. De keuze voor dit alternatief is vooral beargumenteerd vanuit de meekoppelkansen ten behoeve van de recreatie (fiets- en wandelpad en stadsstrand) en de lage kosten. Dit terwijl de gedeputeerde C. Loggen in de statencommissie RWW uitdrukkelijk verzekerd heeft dat de meekoppelkansen niet leidend mogen/kunnen zijn in de besluitvorming.

#### **Warder**



Op het grondgebied van de voormalige gemeente Warder, module 6 tot en met 11, spelen een aantal zaken. Hier is sprake van wezenlijke cultuurhistorische en archeologische waarden. Samenvattend gaat het om:

- mogelijke resten van uitwateringssluizen in de huidige dijk
- resten van buitendijkse bewoning
- overige onder water aangetroffen elementen.

Voor de specifieke informatie verwijzen wij naar het rapport *Een spiegel van water, land en dijk*. De plannen die ter inzage liggen geven volstrekt onvoldoende aan hoe met deze mogelijke resten om te gaan. Dit dient alsnog te gebeuren en wel zodanig dat dit overeenkomt met de vigerende wet en regelgeving en beleidskaders, zoals het Verdrag van Malta.

Ter illustratie noemen wij het volgende.

- Bij de Hoogendijker Braak voorzien de plannen in een buitendijkse asverplaatsing en afgraven van de dijk. Dat betekent dat mogelijke resten van een uitwateringssluis zullen worden vernietigd. Het betreft de zogenaamde 'Hogedyck Sluys', of 'Warder sluijs'. Ditzelfde geldt voor de 'Sandtbreecker sluis'.
- Enkele jaren geleden heeft de historische vereniging Warder, samen met de Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water, Afdeling Zaanstreek Waterland resten van bewoning aangetroffen in het Markermeer, ter hoogte van de Hoogendijker Braak in het verlengde van de huidige bebouwingsas van Warder. Deze resten dateren vanaf ongeveer de 11-de en 12-de eeuw. De asverplaatsing zal betekenen dat deze buitendijkse resten van bewoning worden aangetast en vervolgens verdwijnen onder een aan te brengen grondpakket. Dit zonder dat hier deugdelijk onderzoek is gedaan en met de uitkomsten daarvan rekening wordt gehouden in overeenstemming met de geldende wettelijke beleidskaders. De plannen dienen hierop te worden aangepast.
- Als er over water transport gaat plaats vinden, dan dient dit ook rekening te houden met restanten van oude bewoning. Dit geldt hetgeen hierboven is aangegeven. Dat geldt ook voor een locatie in het verlengde van de Badhuisweg in het Markermeer (zie het rapport *Spiegel van water, dijk en land*). Alsnog dienen randvoorwaarden in de plannen te worden opgenomen om te voorkomen dat door transport over water cultuurhistorische waarden onder water worden beschadigd.

### **De MER en tekorten van het voorbereidend onderzoek**

De plannen ontberen een afdoende verwijzing naar de daarin aangegeven archeologische en cultuurhistorische waarden en hoe daarmee wordt omgegaan. Wat de archeologische waarden betreft, die blijken nog nauwelijks in kaart gebracht. Terra incognita, terwijl er veel verwacht kan worden, Datzelfde geldt zowel de MER als in de *Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken*, AMMD 0002621, november 2017 (Bijlagenboek 5.8). In de laatste rapportage ontbreekt vrijwel geheel een deugdelijk overzicht van de cultuurhistorische waarden die in het geding zijn. Het volstaat met een zeer onvolledig overzicht van "kenmerkende waarden".

Hetzelfde geldt ook in de relatie met de relevante wettelijk beleidskaders. Daarmee is de wijze waarop in de plannen rekening wordt gehouden met de cultuurhistorische en archeologische waarden volstrekt onvoldoende. Dit dient te worden aangepast en opnieuw gewogen.

Overigens geeft de MER duidelijk aan dat de effecten van de plannen negatieve tot sterk negatieve effecten op de cultuurhistorische waarden hebben. Dat geldt zowel voor het VKA als het MMA. De voorschriften om die effecten zo veel als redelijkerwijs mogelijk is te ondervangen ontbreken echter vrijwel volledig.

Wij verzoeken u om tot een volledig en inzichtelijk overzicht te komen van de cultuurhistorische waarden in het plangebied, de mate waarin deze door de plannen beïnvloed worden, welke specifieke maatregelen en randvoorwaarden er gelden om deze effecten tot een minimum te beperken en hoe deze zich verhouden tot de betreffende wettelijke regelgeving en beleidskaders.

## ***Aanpassing van de provinciale monumentenverordening in 2015***

Op 30 oktober 2015 is de provinciale monumentenverordening voor de West Friese Omringdijk en de Noorder IJ en Zeedijken aangepast met het oog op de verlening van de omgevingsvergunning voor de dijkversterking. Deze aanpassing wordt gerechtvaardigd vanuit het grote maatschappelijk belang van de waterveiligheid. De gekozen oplossing voor de waterveiligheid - versterken in grond –wordt echter nergens echt beargumenteerd. De opgesomde criteria voor het VKA uit *Rapportage cultuurhistorie versterking Markermeerdijken* (OPPW p. 275-276) zijn bovendien niet overal met elkaar consistent en spreken elkaar bovendien op punten tegen. Afgezien van de vraag of je de regels wel tijdens het spel mag veranderen als het je zo uitkomt – kun je dan nog iets beschermen? Tot slot:

“De wijziging is echter niet bedoeld om hier bij dijkversterkingen vrijblijvend een beroep op te doen. De inspanning is erop gericht om de ingreep op het monument die optreedt als gevolg van de dijkversterking zo klein mogelijk te houden, door haalbare alternatieven te onderzoeken en af te wegen.” (OPPW p.276)

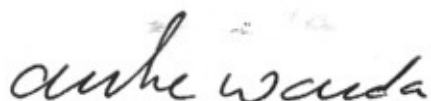
### **12. Participatie bewoners**

Er zijn de afgelopen ruim 10 jaar weliswaar veel momenten geweest dat HHNK (sinds 2015 de Alliantie Markermeerdijken) de bewoners uitnodigden voor informatieavonden, inloopbijeenkomsten en presentaties, maar daarbij was geen sprake van mogelijkheden voor bewoners om de manier van dijkversterking daadwerkelijk te beïnvloeden. Of zoals men van bewonerszijde te horen kon krijgen: “het HHNK stond in al die jaren altijd alleen op zenden!” Meerdere leden van de adviesgroep, waarin vertegenwoordigers van de diverse bewoners- en belangengroepen zitting hadden, konden helaas niet veel van hun goed onderbouwde kritische adviezen (zie het eindrapport van de adviesgroep, februari 2017) terugvinden in het uiteindelijke plan. Hetzelfde geldt ook voor het overleg in Uitdam met de Deltacommissaris. Zo dacht men in Uitdam een overeenkomst te hebben gesloten onder voorzitterschap van de deltacommissaris, maar belangrijke delen van wat men dacht te hebben afgesproken komen niet – of niet duidelijk genoeg - terug in de beschrijving en kaarten van het ontwerp projectplan. In Durgerdam doet HHNK/de Alliantie op dit moment een tweede poging het gebroken vertrouwen terug te winnen. Dat kan, vooral door niet alleen lippendienst te bewijzen, maar ook echt te luisteren en daadwerkelijk inspraak en invloed te geven. Het adagium voor het nieuwe besturen van de 21<sup>ste</sup> eeuw is immers: “luisteren, luisteren, luisteren ..... en nog eens luisteren”. Het is van groot belang de stem van bewoners en belanghebbenden daadwerkelijk gewicht te geven. Zij waren in dit proces de bron van de innovaties en nieuwe onderzoeken. Dat kan het resultaat alleen maar beter maken.

Met vriendelijke groet, namens de IJsselmeervereniging

Soemini Kasanmoentalib

Voor deze



penningmeester